

WILMA GELDOFOVÁ

ZABÍT NENÍ SNADNÉ

Strhující příběh nejmladší
nizozemské odbojáčky

xyz

Zabít není snadné

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.fragment.cz
www.albatrosmedia.cz

xyz

Wilma Geldofová
Zabít není snadné

Copyright © Albatros Media, a. s., 2020

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

WILMA GELDOFOVÁ

ZABÍT NENÍ SNADNÉ

xyz.

Vydání této knihy bylo finančně podpořeno
Nizozemským fondem pro literaturu.

This publication has been made possible with
financial support from the Dutch Foundation
for Literature.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Přestože je kniha *Zabít není snadné* založena
na skutečných osobách a historických událostech,
jedná se o fikci.

Pro Freddie
(6. 9. 1925–5. 9. 2018)

„Jsme dívky – ale houževnaté dívky.

Máme loupežnické matky, od matek pochází odvaha.“

Jowi Schmitz

„Skutečným nebezpečím, především v nejistých časech, jsou obyčejní lidé, kteří společně tvoří stát. Skutečné nebezpečí, to jsem já, to jste vy. Bez nás nejsou Hitler a Stalin nic jiného než chvastouni plní nenávisti a bezmocných fantazií o násilí.“

Guy Cassiers, režisér divadelního představení

Blahosklonní, podle knihy Jonathana Littella

Het meisje met de vlechtjes © 2018 by Wilma Geldof
Originally published by uitgeverij Luitingh-Sijthoff B. V., Amsterdam
Translation © Jana Červenková, Lenka Strnadová, 2020
© NAKLADATELSTVÍ XYZ, 2020

ISBN tištěné verze 978-80-7597-788-5
ISBN e-knihy 978-80-759-7834-9 (1. zveřejnění, 2020) (ePDF)
ISBN e-knihy 978-80-759-7835-6 (1. zveřejnění, 2020) (epub)
ISBN e-knihy 978-80-759-7836-3 (1. zveřejnění, 2020) (mobi)

PROLOG

Říjen 1933

Máma mě vysadila na stůl a splétala mi vlasy. „Takže to víš?“ zeptala se.

Přikývla jsem tak automaticky, že mi pustila copánky a vzala mi hlavu do dlaní. Přinutila mě se na ni podívat.

„Jo, jo,“ řekla jsem.

Zavrtěla jsem prsty u nohou. Ne, nezavrtěla, na to nebylo ve starých botách po sestře dost místa. V podrážkách byly díry a podpatky byly uvolněny. Chodidla se mi tam vešla jen se skrčenými prsty.

„No, jak to tedy uděláš?“ zeptala se máma.

„Normálně. Budu sedět tak dlouho, dokud to nedostanu.“

„Protože? Proč?“

„Mám na to právo,“ řekla jsem.

Máma se zasmála, lípla mi polibek na čelo a řekla: „Dobře, miláčku.“

O polední přestávce jsem zaklepala u ředitele na dveře. Bez odezvy. Není tam, pomyslela jsem si s úlevou. Teď půjdu normálně domů. *Nemůžu s tím nic udělat, mami, nebyl tam.* Máma by se na mě podívala se zklamáním v očích. Tak půjdu já, řekla by.

Sevřel se mi žaludek, když jsem znovu a hlasitěji zatukala na dveře. Možná tam opravdu není. Vzhledla jsem na portrét královny Vilemíny nade dveřmi, ale ona to také nevěděla. Počkala jsem, až se mi zklidní dech. Pak jsem sáhla na kliku, tiše jsem ji stiskla a otevřela dveře.

Seděl tam, za velkým psacím stolem. Aniž by pohnul hlavou, zvedl oči, uviděl mě, znovu sklopil zrak a psal dál. Na sobě měl černý frak, bílou košili a černou kravatu. Byl malý a tlustý – měl krátký a tlustý krk, krátké a tlusté ruce. Ve skleněném popelníku na jeho psacím stole hořel tlustý doutník.

„Máma žádá o lístek na nové šaty,“ řekla jsem. Chvěl se mi hlas.

Vzal doutník a potáhl z něj, vrátil ho do popelníku a vyfoukl kouř mým směrem – aniž by na má slova zareagoval.

„Máma žádá o lístek na nové šaty,“ opakovala jsem a trochu se rozkašlala. „Lístek od školní péče.“

Ředitel pomalu zavrtěl hlavou, unaveně ji sklonil a pokračoval v psaní.

Zhluboka jsem se nadechla, překročila jsem práh a s bušícím srdcem jsem si sedla na židli proti němu.

Teď opravdu vzhledl.

Založila jsem si ruce na prsou a zahákla chodidla o nohy židle. „Máma mi nařídila, že tady mám sedět tak dlouho, dokud ten lístek nedostanu.“

„Tak zůstaň sedět,“ řekl bezstarostně a ponořil plnicí pero do kalamáře. Koutky úst se mu stočily vzhůru, ale nepřestával psát.

Velkým oknem za ním jsem pozorovala dva chlapce, jak běhají po školním dvoře – byl to Peter, chlapec od sousedů, a ještě jeden, toho jsem neznala.

Moje sestra poskakovala kolem starého dubu s podzimně holými větvemi. Pak popadla švihadlo a rozběhla se k oknu ředitele. S každým výskokem se před oknem objevil její znepokojený obličej. Zavrtěla jsem hlavou. *Nepodaří se to, Truus. Neodcházej! Když odejdeš, půjdu také.* Truus se rozběhla zpátky ke stromu a opřela se o kmen. Bude na mě čekat, to jsem věděla. Ale už jsem ji téměř neviděla. V hnědé sukni nebyla proti tomu stromu na dvoře skoro vidět a dvůr byl opuštěný. Vypadalo to, jako by se výhled proměnil v mrtvý obraz.

Tady se ale ozývalo jemné škrábání plnicího pera po papíře. Kouř z doutníku stoupal v kruzích nahoru. Prohlížela jsem si stěny v místnosti. Byly holé, nevisely tu ani hodiny. Jako bych s ředitelem byla uzavřena v bublině. Sotva jsem se odvažovala dýchat. Počítala jsem do sta. Pak jsem nechala bublinu prasknout.

„Mohla bych vás požádat o chleba s máslem, pane?“ slyšela jsem, jak se ptám. „Je přestávka a teď už nemůžu domů.“

Ředitel slyšitelně vydechl, sklonil se a vyndal odněkud hnědý papírový sáček. Mlčky mi podal krajíc žitného chleba. Beze slova jsem ho snědla. A čekala jsem dál. Ředitel namočil plnicí pero do kalamáře a psal. A psal.

Dál se nedělo nic. Jen tu a tam, když si potáhl z doutníku, špička zasvítla oranžově.

Počítala jsem zpátky od sta k nule. Pak jsem se postavila. „Máma mi nařídila, že mám přinést lístek na nové šaty,“ řekla jsem nahlas. Můj hlas zněl nepřírozeně vysoko. Za chvíli snad budu křičet. Semkla jsem rty.

„Tvoje matka?“ řekl. Típl doutník v popelníku a s opovržením se krátce zasmál. Matku znal. Mámu znal každý. Minulý týden jsem pro ni dostala dopis. PRO SLEČNU VAN DER MOLENOVOU, stálo tam.

„Tu neznám,“ řekla máma, aniž by si ho přečetla. „Vrať ho.“

„Jak se tedy jmenuje?“ zeptal se tehdy ředitel.

„Paní Van der Molenová,“ řekla jsem. Vykulil oči a začal se smát, protože nějaká dělnice nemůže být paní a rozvedená dělnice už vůbec ne.

„Tvoje matka...“ opakoval teď a opatrně namočil pero do inkoustu. „Minulý týden nestála o lístek od školní péče. A teď bych jí měl vypsát nový?“

Omráčeně jsem zírala na ta malá ústa, ze kterých se valila slova, a pak na krátké tlusté prsty, které, ach, tak opatrně, skoro něžně uchopily piják, aby vysušily šmouhy a kaňky. Uviděla jsem kalamář.

Vyrazila jsem vpřed a jedním mávnutím jsem kalamář smetla z psacího stolu. Bouchnul do kovové skříňky a do zdi a černá barva stékala jako tmavá krev v černých stružkách až na podlahu. Na okamžik jsme já i ředitel nehnutě zírali na výsledek toho činu. Pak vyskočil a zvedl ruku.

Než mě mohl udeřit, utekla jsem ke dveřím.

„Ven!“ křičel. „Ven! Jsi stejně hrozná jako tvoje matka!“

„To není pravda!“ Křičela jsem na něj. „Máma je vždycky hodná!“

„...vyloučená! Na tři měsíce...“ slyšela jsem ho ještě volat, ale už jsem byla pryč. Vyřítla jsem se na ulici, pořádně naštvaná.

1

Toto je začátek – srpen 1941.

Pány s klobouky neznáme. Nakloněná přes máminu postel pokukují překvapeně škvírou kolem zatemňovacího papíru po návštěvě přede dveřmi. Volám nahoru, na mámu.

„Klobouk?“ opakuje sestra z obývacího pokoje.

„Je vysoký a štíhlý...“ říkám tajemně. Pískám mezi zuby. „Obličej jako princ. Filmová hvězda, Truus! Určitě jde požádat o tvou ruku.“

Slyším, jak máma otvírá vstupní dveře.

„Kdy už z toho vyrosteš.“ Truus pustí poslední oloupané jablko do mísy, jemně, jako by se mohlo rozbít, a otře si špinavé ruce do tmavě modrých šatů. „Vypadáš na deset místo na patnáct,“ říká, ale přitom se směje.

„Skoro šestnáct, náhodou,“ odpovím s úsměškem. „Zato ty vypadáš na osmdesát místo na osmnáct.“ No ano, samozřejmě, že nejde pro ni. Tak hezká zase není. Ale to nikdy neřeknu nahlas.

Máma otevře na škvíru dveře obývacího pokoje. „Chce mluvit,“ řekne tiše, „s vámi“.

„S námi?“ My neznáme nikoho jiného než muže s čepicemi!

Truus odloží mísu s jablky na kuchyňskou linku a vyprskne smíchy. A já se začnu poněkud přihloupě hihňat. Rychle se pokouším zavřít zasouvací dveře od předního pokoje, aby mámina postel nebyla vidět, ale kvůli tomu pitomému hihňání se to nedaří. Zkřivené dveře zůstanou zaseknuté.

„Ano, opravdu. Zním ho trochu ze strany,“ říká máma, která je členkou komunistické strany. Byla členkou, měla bych říct. Strana je teď zakázaná, protože komunisté jsou nepřáteli nacistů. „Jde o odboj.“

Truus vyvalí oči. Neděláme víc než roznášení novin. Když vidím Truusin ohromený obličej, musím se zase hned hihňat.

„No tak přestaň, Fredo!“ šeptá Truus. Drží si ruku na ústech, aby zadržela smích. Ještě se pochechtávám, když máma otevře dveře dokořán a pustí do pokoje pána v klobouku, a také ještě když mu, s lechtáním v krku, nedbale podám ochablou ruku. Představí se, ale jeho jménu nerozumím.

Truus se na mě za jeho zády prosebně podívá. Kousnu se do rtů. Chci se opravdu přestat smát.

„Jsem u toho třeba?“ zeptá se máma.

„Ne, nejsi,“ řekne muž. Má klidný a vřelý hlas.

„Tak to půjdu nahoru,“ řekne máma. „Dneska je lepší, když člověk neví všechno.“

Jiné matky by chtěly za každou cenu zůstat. Jiné matky musí o všem vědět, ale taková naše máma není. Je pro nás spíš něco jako starší sestra.

Dveře se zavřou a máminy kroky směřují po schodišti nahoru. Truus a já tu zůstaneme samy s tím pánem v malém zadním pokoji. Najednou ztichnu. Mezi námi krouží včela, odletí a pak naráží na sklo v zasouvacích dveřích. V náhlém tichu, ve kterém je slyšet každé její řuknutí, vidím, že Truus připadá ten muž alespoň stejně tak hezký jako mně. Ze zrzavých vlasů jí trčí do ruda zapálené uši, zčervenale tváře a sedí strnule a rovně, aniž by se dotkla opěradla pohovky – jako kdyby skutečně seděla proti nějaké filmové hvězdě. Je z nás dvou obvykle ta rozumnější, ta, která ví, co se patří, ale teď nevěřím, že z ní vypadne normální slovo.

„Posaďte se,“ řeknu rychle. Ukážu na parádní křeslo, které je potažené temně červenou látkou, ale on si sedne na to druhé. Na to prosezené, ze kterého trčí péro. Ne na tohle, chci ještě říct, ale on už sedí. Zvědavě pátrám v jeho obličeji, jestli dá najevo bolest. Ale není nic poznat. Ten je ale statečný. Zašklebím se na Truus a plácnu sebou vedle ní na lavici tak moc, že trochu nadskočí.

Muž si sundá klobouk.

Vlastně nevypadá ani moc nápadně, ale má v sobě něco elegantního. Má na sobě tvídové sako s koženými dílci na loktech. Je úplně jiný než chlapi ze sousedství. A má jemné rysy a vyzařuje z něj něco inteligentního a klidného – dokonce i s pérem z křesla v zadku.

„Jste v odboji docela dost aktivní, že ano?“ říká muž.

Pardon? To je ale blbá otázka! Ani nevíme, jestli je na dobré nebo na špatné straně. Truus i já současně pokrčíme rameny. O takových věcech mlčíme.

Muž se usměje. „Slyšel jsem všechno možné.“

Všimnu si, že Truus vedle mě strne. „Jak to?“ zeptá se neochotně. Už ani stopa po zrudlých tvářích.

„Ve straně!“ řekne muž rychle. „V CPN¹.“

No jo, je to taky jeden z rudých. Taky komunista.

„Slyšel jsem, že dcery rudé Truus van der Molenové nejsou žádní strašpytlové.“

Rudá Truus, tak říkají mámě.

Podívám se na sestru. Nevím, co mám říct.

Ted' musíš něco pronést, říkám pohledem, jsi starší a rozumnější, sama to přece říkáš.

„Co od nás chcete?“ zeptá se Truus. Zní vážně a dospěle.

Muž si promne ruce. „Mám plán,“ pronese důležitým hlasem, „zorganizovat odbojovou skupinu proti fašismu. Pořádně skopčáky zmáčknot. A proto potřebuju lidi, kteří si na to troufají a hned tak něčeho se nebojí.“ Přestane mluvit a dívá se z jedné na druhou. „Něco víc než práce kurýrů, lepení plakátů nebo roznášení stávkových letáků...“ Znovu ztichne. V tom tichu si uvědomím, že přesně ví, co jsme tu a tam dělaly. Práci kurýrů, lepení plakátů a roznášení stávkových letáků.

Začaly jsme před rokem. Mámu rozbolelo koleno. „Uděláte to?“ zeptala se. Nám to přišlo fajn. A pak to bylo skoro na denním pořádku. „Hej rup, jen do toho.“

Ten muž si tedy myslí, že jsme ty pravé, které hledá, někdo, kdo si troufne. Mlčím a Truus také.

¹ Communistische Partij van Nederland – Komunistická strana Nizozemska. Komunistická strana byla v Nizozemsku během 2. světové války zakázána.

„Chodíte ještě do školy?“

„Ne,“ řeknu stroze. Ráda bych chodila a učitel se mámě dušoval, že bych střední školu zvládla jako nic, ale nejsou na ni peníze. Tak jednoduché to je. Už deset let, přesně od té doby, co otec odešel, žijeme z podpory. Nebo z toho mála, co máma vydělá, když má práci. V prádelně dostávala... Kolik to vlastně bylo? Ano, dvě třetiny toho, co vydělávají muži.

„Stěžujete si?“ zeptal se jí šéf, když si s ním o tom přišla promluvit. „Ženské jako vy berou chlapům práci!“

„Ale ne,“ řekla máma, „žádný muž nepracuje za takové peníze.“ Okamžitě jí dali padáka.

„Takže žádná škola. Máte tedy nějaké zaměstnání?“ ptá se muž.

„Ne,“ říká Truus zrovna tak stroze jako já. Není ničí služebná. Zrovna ji zase odněkud vyhodili. Teď pomáháme doma. A máme spoustu práce v ilegalitě.

„Co od nás očekáváte?“ ptá se Truus chladně. „Máte pro nás nějakou práci?“

Muž se usměje. „Ano,“ řekne opět vážně. „Chci skupinu, která se postaví aktivně na odpor. Vykolejí vlaky s municí. Vyhodí do povětří koleje. Ukradne skopčákům a policii zbraně. Zatočí se zrádci.“ Čeká, jak na nás jeho slova zapůsobí. „Mluvím o násilném odporu,“ řekne potom.

A nás chce do skupiny?

„Potřebuju vás,“ říká muž.

Nás? Dvě holky?

Zhluboka se nadechnu. Ne!, pomyslím si. Samozřejmě že do takové skupiny nepůjdeme. Nikdy. Přestože to zní přece jen jinak

než to, co říká vláda v Londýně. Ta říká, že se musíme „přizpůsobit“ a „dál žít“. A zní to dokonce i jinak než to, co tvrdí někteří lidé, že to „všechno dobře dopadne“, protože Němci a Holanďané se rasou a jazykem zas tak moc neliší. Nejsou to nutně jen členové NSB², kdo to tvrdí. Pak je lepší asi to, co říká tenhle muž. Působivá řeč. Ale stejně do takové skupiny nepůjdu! To v žádném případě nemůžu. A Truus taky ne. Ucuknu tělem prudce dozadu, až narázím do opěradla pohovky.

„Nepřicházím za vámi jen tak náhodou,“ říká muž. „Vybral jsem si vás.“

Zakryju si rukou ústa. Hned jak odejde, pořádně se tomu s Truus zasmějeme.

Truus vedle mě neříká nic. Dívá se na muže přimhouřenýma očima, podrobně ho zkoumá. „Proč zrovna my?“ zeptá se.

„Protože jsem slyšel ve straně, že jste odvážné *a...*“ – muž se zasměje – „protože chci mít ve skupině ženy.“

Ženy, opakuju si tiše. *Ženy...* Truus je spíš napůl kluk. Není divoká, to ne, ale spíš takový ten typ, co sedí s nohama od sebe jako chlap. Hodila by se do přístavu, nebo ne, na hadrářský vůz se svými pořád zmuchlanými šaty. Ale já taková nejsem. Absolutně ne. Dávám si nohu přes nohu a sedím pěkně rovně.

Muž se zeširoka usměje. „Jste ještě *děvčata*! Žádný skopčák vás z ničeho nebude podezírat!“

„Takže,“ začne Truus, „protože nás nebudou brát vážně...?“

² NSB – Nationaal-Socialistische Beweging – Národně socialistické hnutí byla nizozemská nacistická politická strana, která za 2. světové války kolaborovala s Němci.

„Přesně tak,“ přitaká muž.

„Skvělé,“ říká Truus.

Najednou nás vidím jeho očima. Nás obě. Dvě dívky v tmavě modrých námořnických šatech a bílých ponožkách v nízkých botách. S mým metrem šedesát a hubenou postavou vypadám na dvanáct. Mám jemný a oválný obličej jako dítě. Pleť bez pupínků. Plochá jsem jako prkno.

Muž se na mě podívá a v úsměvu vycení zuby. „Především si musíš nechat ty copánky.“

Je to pohodlné, a tak je nosím takhle často. Zatahám si za copánky a trochu se na něj usměju, přitom cítím, jak se červenám.

„Zavaž si mašle!“ říká muž.

Stáhnou si sukni šatů přes kostnatá kolena, dlobám se v okraji strupu.

„A dál,“ říká zase vážně, „naučím vás zacházet s pistolemi, ručními granáty a výbušninami.“

Zírám na něj.

„Budeme muset střílet lidi?“ ptá se Truus s nehybnou tváří, jako by se informovala, jestli zítra bude pršet.

„Žádné *lidi*,“ říká muž důrazně.

„Ach,“ řeknu s ulehčením.

„Gestapáky. Nebo zrádce.“

„Někoho zastřelit, to nikdy neuděláme,“ prohlásí Truus rozhodně. „Ne všichni němečtí vojáci jsou nacisté!“

„Ale samozřejmě že nebudeme střílet na všechny německé vojáky,“ vysvětluje muž. V jeho hlase se mihne netrpělivost, která ale rychle zmizí. „Slyšely jste už určitě o odbojové skupině Gézové...“

„Ano,“ říkáme Truus i já. To je hrozné, co se s nimi stalo.

„Celou skupinu zatkli a postříleli,“ pokračuje muž. „Osmnáct mužů. A jednoho umučili.“ Rozhostí se významné ticho.

Zpozoruju, že jsem zařala pěst a trochu se přikrčila.

„Toho ničemu, který skupinu zradil, musíme přece chytit, nebo ne?“

Odvážně kýváme. Ano, *samozřejmě!*

„Proč?“ ptá se mě muž. „Proč ho musíme chytit?“

„Proč?“ opakuju. „No, je to ničema! Sám to říkáte!“

„Ne! Ne z nenávisti, ale protože ten darebák by to dělal dál.“

Ach, ano.

„V Sovětském svazu bojují ženy a dívky i s muži v armádě,“ říká.

Pomalu přikyvuju, ale dech se mi zadrhne v krku.

„Budeme muset...“ začne Truus.

„Neříkám, že vy samy budete muset likvidovat zrádce, ale musíte s tím souhlasit,“ přeruší ji muž odměřeně. Pak se usměje a trochu vlídněji pokračuje: „Jste na tu práci jako dělané. Nedovedu si pro svoji skupinu představit nikoho lepšího. Opravdu. Budete o tom přemýšlet? Prosím.“

Muž vstane a vezme si klobouk, zůstane stát a pronikavě na nás hledí. „Za tři dny, ve čtvrtek v poledne, přijdu znovu, abyste mi řekly, jestli do toho půjdete. Když *ne, nikdy* jste mě *neviděly* a *nikdy* jste se mnou *nemluvily*. Je to jasné?“

Přikývneme.

„Ale jestli do toho půjdete...“ udělá dlouhou pauzu, „tak o tom nesmíte s nikým mluvit. Mluvení považuji za zradu. A pak...“ Rukou si přejede po krku. Dívá se pevně z jedné na druhou. „Takže ani slovo. Ani s vaší matkou. Je to...“

„Ale,“ skočím mu do řeči, „máma přece může vědět...“

„Že jsem vás požádal, abyste vstoupily do odbojové skupiny, to vědět může. Ale ne to, co naše skupina přesně dělá. Je to jasné?“

Znovu ohromeně přikývne.

Když za ním zapadnou dveře, zůstaneme na sebe civět.

„Je to hrozně riskantní, Fredo. Je to strašné,“ šeptá Truus po chvíli. „To neuděláme.“

„Ne, samozřejmě že ne,“ říkám. „Proč bychom měly?“

Mlčíme. Díváme se do zdi. Na místo, kde stála paní Kaufmannová...

Paní Kaufmannová...

Bylo to před měsícem. V červenci. Před naším domem zastavilo auto. Bylo slyšet motor, jak vrčí. Hlasité bouchnutí dvířky. Bušení na dveře. Ne pěstmi, to byly větší rány. Pažbami pušek. Mysleli jsme si, že Židé, kteří se u nás ukrývají, se vždy stačí rychle schovat. Ale právě v tu chvíli byli paní Kaufmannová a Abeltje náhodou dole. U nás. V obývacím pokoji.

„Skopčáci, mami! Skopčáci!“ zavolala jsem tlumeným hlasem. Připevnila jsem uvolněný zatemňovací papír a dívala se střídavě z mámy na paní Kaufmannovou.

Paní Kaufmannová chytila syna za zápěstí a vyplašeně pohlédla na matku. Byla to mladá žena s vlnitými hnědými vlasy a něžnými hnědými očima. Připadala mi moc hezká. Její syn, pětiletý urostlý blondatý chlapec, měl ty samé oči.

„Rychle! Nahoru!“ pobídla jsem je. Ale museli by projít kolem vstupních dveří. Bušení na dveře pokračovalo. „Ne! Do zahrady!“ vykřikla jsem.

Máma zavrtěla hlavou. I tak museli projít předsíňkou kolem vstupních dveří. Pospíchala ke dveřím. Kdybychom rychle neotevřeli, vlámali by se dovnitř pažbami pušek. „*Kommen Sie herein, meine Herrschaften*,“³ řekla přívětivě, jako by zdravila staré známé.

Ze šera vstoupily do našeho malého obývacího pokoje dvě vojenské příšery. Zнала jsem je. Už jsem je předtím viděla, byli to pořád ti samí. Šedé uniformy, černé se lesknoucí kožené rukavice a holínky, odznaky na límci, na rukávech a na ramenou. Vojáci ze Sicherheitsdienstu⁴. Z očí jako by jim létaly kulky přímo na paní Kaufmannovou. Ta couvala s Abeltjem za sebou, až zůstala stát zády ke zdi.

Na schodech se ozýval dusot vojáků, pak jsme slyšeli jejich kroky nad hlavami. Za chvíli seběhli zase dolů. Zároveň s Truus, která také vběhla do místnosti. Postavila se těsně vedle mě, rameno k rameni, proti zasouvacím dveřím od předního pokojíku.

Skopčák se svalil do křesla. „*Sie haben hier Juden untergebracht!*“⁵ zakřičel na mámu. Koutky úst se mu zlověstně svěsily. Napřímil se, udělal krok směrem k paní Kaufmannové a německy jí poručil: „Máte pět minut, abyste si sbalili věci.“

„Pardon?“ řekla máma.

³ Pojdte dál, pánové.

⁴ Sicherheitsdienst (SD, Bezpečnostní služba) – zpravodajská služba nacistického Německa

⁵ Ubytovali jste tady Židy!

„Jsou tady ilegálně,“ řekl. „Nizozemsko má uprchlický tábor ve Westerborku. Tam musejí.“

Paní Kaufmannová stojící za mámou k sobě přivinula Abeltje-ho. Dům nad námi zadržel dech.

Když pak voják popadl paní Kaufmannovou za předloktí, máma na něj vykřikla. „*Sie!*“ řekla zvýšeným hlasem. Ukázala na muže. „*Sie sind ein gebildeter Mann! Sie lassen sich als Menschenjäger benutzen?*“⁶ Rozběsnila se tónem, jako by si troufala na samotného Führera.

„Držte hubu, ženská!“ zařval Němec mámě do obličeje. „Nebo chcete i s dcerami taky s námi?“

Vrazil do mámy tak zprudka, že se udeřila o stůl. S Truus jsme mezi ni a Němce skočily. Z úst nám sice nevyšlo ani slovo, ale naše napjatá těla jasně říkala: *Zkus si to ještě jednou!*

Abeltje stál přilepený ke zdi, obličej bílý jako stěna. Truus k němu přistoupila a vzala ho za ruku.

„Nemůžeme s tím nic dělat,“ zabručel druhý skopčák, zatímco se voják znovu obrátil k paní Kaufmannové a vystrkoval ji ze dveří. „*Befehl ist Befehl.*“⁷

Na schodišti a pak i nahoře jsme slyšeli paní Kaufmannovou naříkat. Abeltje se odtrhl od zdi. Máma se vrátila do předsínky, vyběhla po schodech, Abeltje za ní. Truus a já jsme chtěly za nimi, ale máma zakřičela, že máme zůstat v pokoji. Vletěly jsme na její postel v předním pokojíku a zíraly škvírou podél zatemňovacího

⁶ Jste vzdělaný člověk! Necháte se využívat jako lovec lidí?

⁷ Rozkaz je rozkaz.

papíru ven. Vojáci s puškami v akci. Přepadový vůz. Auto plné lidí, kteří klopí zrak, jako by se styděli. Pak jsme uviděly paní Kaufmannovou. Dva vojáci ji vyvlekli z domu, vytlačili na ulici a nacpali na korbu. Kufr jí vyklouzl z rukou, spadl na ulici a nárazem se otevřel.

„*Mutti! Mutti!*“⁸ plakal hošík. Škrábal se na vůz, minul stupátko a dostal od vojáka tvrdou ránu.

Mezitím máma do kufru rychle zpátky nacpala světle růžovou blůzku. Ani nestačila zacvaknout na kufru kovové zámky a už jí ho voják vytrhl, mrsknul jím na korbu a vyskočil za ním.

Kaufmannovy jsme už nikdy neviděli.

⁸ Maminko! Maminko!

2

Ještě sedíme na pohovce, když se najednou na schodech ozvou máminy kroky.

„Co chtěl ten Frans van der Wiel?“ zeptá se a hodí na stůl hromadu prádla.

Takže Frans van der Wiel.

„Ach,“ řeknu a po očku mrknu na Truus, „Frans se ptá, jestli nechceme do jeho odbojové skupiny.“ Říkám to s lehkostí, jako by se nás na to ptali každý den. „Znáš ho, mami?“

„A co byste měly dělat? Ošklivé věci?“

„Nechtěla jsi přece nic vědět!“ říká Truus.

„Žádné podrobnosti! Ale to, co po vás chce, to ano. Tedy žádné ošklivé věci?“

Truus nic neříká.

„Co teda máte dělat?“ ptá se máma. „Máte snad falšovat potravinové lístky?“

Truus přikývne.

„Nebo taky dělat sabotáže?“ Rozkládá žehlicí prkno.

„Cože?“ ptám se.

„Přestřihovat telefonní dráty, blokovat koleje, něco takového?“

„Ano, taky. Ale co myslíš, mami?“ ptá se rychle Truus. „Dá se mu věřit?“

„Skoro ho neznám.“ Máma přemýšlí. „Budu se na něj informovat,“ řekne, „u soudruhů ze strany.“

Jako každý večer leží Truus proti mně na odřené pohovce v obývacím pokoji. Já ležím na dvou křeslech přisunutých k sobě. A máma na posteli v předním pokojíku. Máma řekla, že teď můžeme spát zase nahoře, ve svých postelích, ale to by bylo skoro, jako bychom souhlasily s tím, co se stalo Kaufmannovým.

Mám hlavu na polštáři. Pod polštářem je sedadlo křesla. Na tom křesle seděl před měsícem na svém skopčáckém zadku ten skopčák a ještě před pár hodinami ten pán. Skutečný pán s kloboukem. Frans van der Wiel. Ten nás vyhledal, abychom pracovaly v jeho odbojové skupině. Truus a já!

„Když tomu Fransovi řekneme ano, všechno bude jinak,“ říkám potichu Truus. Máma už si před půl hodinou šla lehnout. Slyším, jak pravidelně oddechuje, spí.

Truusin smích zní falešně. „Všechno se změnilo už dávno,“ říká. Přikývnu, i když to nemůže vidět.

„Už když Německo bombardovalo Rotterdam,“ říká Truus.

„To jo,“ souhlasím. Tehdy nám bylo hned jasné, že máme co do činění s ničemy. V novinách se ale psalo, že se němečtí vojáci chovali přece „tak pěkně a slušně“. Copak se dají shazovat bomby slušně a opatrně? Copak se to dá nějak omluvit?

„Ne,“ vyhrknu. „Ještě dřív. Když Němci začali pronásledovat Židy v Německu.“ Protože tehdy, po Křišťálové noci, k nám přišli první uprchlíci. Už je to tři roky.

„Ne, ne, ještě dřív,“ odporuje Truus. „Ve třiatřicátém, když se Hitler dostal k moci.“

Ztěžka a utrápeně si povzdechnu. „Ne. Ještě dřív,“ opravím ji. „Už po světové válce, protože...“ Ztichnu, nevím už přesně, co se tehdy pokazilo, a z dějin se mi točí hlava. Je to stejné jako dřív, když jsem napsala své jméno a adresu:

Freddie Oversteegenová
ulice Brouwersstraat
čtvrť Leidschevaartbuurt
Haarlem
Nizozemsko
Evropa
Svět
Vesmír

...a pak jsem měla závrať, cítila jsem, jak mizím v nekonečnu, které si nedovedu představit.

Několik dní trvalo, než máma něco zjistila o Fransi van der Wie-
lovi, ale já prostě vím, že se o něm nemůže dozvědět nic špatného.
Je to pán!

Kéž by můj otec byl takový! Otec je jako volný pták, který raději létá kdovíkde, než aby byl s námi. Byli jsme jako jeho klec. Máma říká: pracoval, když na to měl chuť (ne často), a pil, když na to měl chuť (hodně často). Také vím, že žádnou ženu nedokázal nechat na pokoji. Slyšela jsem o tom mluvit mámu s tetou Lenou. Protože to zkoušel i na tetu Lenu. Na máminu vlastní sestru! U nás v kuchyni. Máma se mnou ležela v posteli, zrovna jsem se narodila, ale otec pokukoval po tetě Leně. Ano, dokonce víc než pokukoval. Zkusil „to“. To. Prostě *všchno*. Dobře, že se mu to nepodařilo, protože teta Lena mu dala pořádnou ránu.

„Někoho takového,“ říká máma s vlhkýma očima, když se mluví o otci, „už tady přece nebudeme trpět.“

„Ne, nikdy,“ potvrdíme Truus i já. A když se nás děti ptají, kde máme otce, odpovídám: „Je mrtvý.“

Mám mámu a Truus. Tak je to. Jsme tři. Nechybí nám. Rodina – to jsme my tři. Ne on.

„Ten Frans,“ začne máma, když s Truus skládají prádlo. Složí cípy posledního prostěradla nedbale na sebe, nemusí to být tak přesné, a přistoupí k Truus, aby jí prostěradlo předala. Pak se posadí na pohovku.

„Ano, tak co?“ Truus zůstane stát s napůl složeným prostěradlem v rukou.

„Vyhovuje,“ řekne jednoduše máma.

„Co jsi slyšela?“ ptám se.

„Že se velmi hodí na to, aby vedl odbojovou skupinu. Shromáždil dobré muže. A na lidi, které sám neznal, se podrobně vyptal.“

„Vážně?“ diví se Truus.

„Vážně,“ říká máma.

Věděla jsem to! „Co myslíš, Truus?“ Svalím se vedle mámy na pohovku. Na parapetu za ní pohybuje hlavičkou nahoru a dolů želva, moje plechová hračka. „*Do toho!*“ říká to plechové zvířátko. „*Do toho!*“

„Nemusíte se rozhodnout zase tak rychle,“ říká máma.

„Jak to tak rychle?“ Myslím na paní Kaufmannovou a Abeltjeho.

„Možná to ještě nějakou dobu potrvá, ta válka,“ říká máma.

„Pan Van Gilst říká, že odboj nemá cenu,“ prohlásí Truus a přeloží prostěradlo na čtvrtinu. Říká, že Němce odsud tak jednoduše nedostaneme. Budou tu napořád. Nizozemsko jako nová součást německého státu.“

„Ach, ten hokynář,“ řekne máma.

„Peterův otec!“ řeknu.

„Prostě hokynář,“ řekne máma.

„Spousta lidí říká to, co on.“ Truus odloží složené prostěradlo na stůl.

„Věří tomu, co se jim řekne. To nejsou žádní komunisté.“ Máma si mne klouby, jsou ještě červené, jak drhla prádlo na valše. „To je strašně jednoduché říct, že Německo je silnější, pak se taky nemusí proti všemu tomu bezpráví nic dělat. Ale nevybrat si, to je taky volba.“ Dívá se upřeně před sebe. „Nikdy se německé nadvládě nesmíme poddat. Žádné nadvládě.“

Najednou vypadá trochu smutně. Na co asi myslí?

Na skopčáky?

Na otce?

Chci se jí dotknout, ale ona znovu promluví. „Nizozemsko se osvobodí, Truus.“ Zase zní rozhodně jako vždycky. „Otázka je jenom kdy.“

„Je dobro a je zlo,“ říkám. „A proti zlu se musí bojovat. Že jo, Truus?“

Sleduju, jak Truus se skloněnou hlavou přemýšlí. Pak se na mě pomalu zadívá a přikývne.

„Chcete obě opravdu do Fransovy skupiny?“ zeptá se máma. Trochu nadzvedne koutky úst a v očích jí zajiskří. Pak jí ale na čele vyskočí vrásky. „Ale nemusíte.“ říká. „Jste to nejdůležitější, co na světě mám, a může to být dost nebezpečné. I bez odboje můžete být užitečné. Něco roznášet. To je *taky* důležitá práce.“

„Chci dělat *víc*, mami,“ řeknu. „A ty sama říkáš, že to není na věky.“

Máma povytáhne jedno rameno. „Ale teď hned vstoupit do odbojové skupiny...“

„Sama jsi nás nechala mluvit s tím Fransem!“ říká Truus.

„Ano, to jsem ale nevěděla...“ Máma větu nedokončí. Dívá se před sebe, přemýšlí. „Umíte si představit,“ řekne potom, „že to bude třeba trvat ještě déle než rok?“

„Musím pořád myslet na paní Kaufmannovou a Abeltjeho,“ říká Truus, „a na všechno, co se děje Židům. Nic už nesmějí, vždyť je všechny odvěleou, mami!“ Hlas jí přeskakuje.

Truus má pravdu. „I kdyby válka měla trvat ještě dva roky!“ vyhrknu.

Najednou je ticho. Slyším letadla. Anglická letadla, doufám, která Německo rozbombardují.

Máma si nás zkoumavě prohlíží. „Ještě jedna věc...“ Natáhne ruku a jemně Truus přitáhne vedle mě na pohovku. „Nevím přesně, co budete dělat, ani vy to nevíte, ale...“ pohladí mě prstem po tváři, „...chovejte se pořád jako lidi.“ Dívá se vážně, mluví důrazně. „*Nikdy* nebuďte jako nepřítel. Nešpiňte si ruce. Žádné „rozkaz je rozkaz“. Vždycky přemýšlejte vlastní hlavou.“

„Ano, samozřejmě,“ řeknu hned.

Truus přikyvuje. „Nejsme blázni. Vždycky budeme přemýšlet vlastní hlavou. Alespoň já ano.“

„Já taky!“

Máma se dívá z jedné na druhou. „Nezabíjet lidi,“ říká. „I kdyby byli nevím jak špatní.“

Nechce se mi věřit, že je tak vážná. Takhle nikdy předtím nemluvila.

Možná nejsem taková myslitelka jako Truus, ale vím, co je dobré. „Budu poslouchat sama sebe,“ přeruším ticho. „Budu poslouchat...“ položím si ruku na srdce, ale nemyslím skutečné srdce, „... svůj vnitřní hlas.“ Začervenám se, zní to směšně pateticky.

Ale máma prohlásí: „To jsi řekla hezky, miláčku.“

Položím jí hlavu na rameno. Natáhne se přese mě k Truus. Její hlas mi zní nad hlavou. „Svět je důležitější než my,“ slyším ji říkat. „Pořád na vás budu myslet. Nikdy na to nezapomeňte.“

3

„Dřív, než vás pustím na schůzi odbojové skupiny,“ říká Frans, „mám pro vás úkol.“

Opírá se o velký dub na kraji lesa Haarlemmerhout, kde jsme si proti obchodu s alkoholem De Hout dali schůzku. Trochu zvláště se směje.

Truus si se mnou vymění pohled. *Co to má znamenat?* ptá se očima. Pokrčím rameny. Asi to k tomu prostě patří. Truus někdy dělá ze všeho problém.

„Pojďte.“ Frans nám pokyne a vykročí po lesní pěšině. Jde před námi rychlým pružným krokem.

Šlapeme za ním městským lesem do tmy. Cítím vlhký mech. Dívám se do dálky, kde se cesta zužuje, konec nevidím.

Je jasný večer, ale čím hlouběji jsme v lese, tak nám to nepřipadá. Cesta je pohodlná, ale stromy jsou dost vysoké. Vysoké a černé. Jako bychom šli tunelem. Měsíc zakrývá mrak.

„Opatrně slečny,“ říká Frans v místě, kde přes cestu leží pokácený strom.